

5. Her hedder blandt andet om kongen, at han skal

gøme (i.e. vogte) dóm oc gøre ræt. oc frælsæ them
thær mæth wald thuyngæs (i.e. tvinges), swa sum ær
widue (i.e. enker) oc weriløsæ børn, pelegrim oc ut lanz mæn oc fatøke men. them
gøræs tithæst wald, (...)

(AM 455,12⁰)

Litteraturliste:

- Agerschou, Agnes*: Vedels Forhold til de af ham benyttede Tekster, saaledes som det fremtræder i Hundredvisebogen. in: *Acta Philologica Scandinavica*, XV/3, 1941-42.
- Bricka, C.F. & Gjellerup, S.M.*: Den danske Adel i det 16de og 17de Aarhundrede. I. & 2. samling. Kbh., 1874-75, 1913
- Danmarks gamle Folkeviser* (DgF) b. I-XII. Udg. v. Svend Grundtvig, Axel Olrik, H. Grüner-Nielsen, Karl-Ivar Hildeman, Erik Dal og Iørn Piø. Kbh., 1853-1976
- Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530-1630 (= DV)* b. I-VII. Udg. v. H. Grüner-Nielsen. Kbh., 1912-31
- Diderichsen, Paul*: Dansk prosahistorie. Kbh., 1968
- Friis, Oluf*: Den danske Litteraturs Historie. Kbh., 1937-45, 1975
- Hemmingsen, Niels*: Personalia af ligprædiken over Herluf Trolle. (Rettet efter originaludgaven 1565).
Læst efter: Tekstprøver fra det 16. & 17. århundredes danske litteratur, Kbh., 1970
- Manniche, Jens Chr. & Torntoft, Preben & Æstergård, Uffe*: Historieopfattelse og samfundsudvikling - fra de første agerbrugssamfund til idag. Skoleradioen 1978
- Rubow, Paul V. (udg.)*: Anders Sørensen Vedels Folkevisebog. Kbh., 1926
- Uldaler, Nelly & Wellejus, Gerd (red)*: Gammeldansk læsebog. Kbh., 1968
- Vedel, Anders Sørensen*: Den Danske Krønike som Saxo Grammaticus screff/ halffierde hundrede Aar forleden. 1575. Læst efter genoptryk ved Samfundet til den danske Litteraturs Fremme. Kbh., 1851
- Vedel, Anders Sørensen*: Om den Danske Krønike at bescriffue. 1581.
Læst efter: Gustav Albeck: Anders Sørensen Vedel og hans skrift »Om den danske krønike at beskrive.« in: *Humanister i Jylland*, Kbh., 1959

Vibeke Pedersen

Til Blichers »Præludium«

Hans Brix har i »Fagre Ord. Smaa Kommentarer til berømte danske Digte« (1908) en meget mærkelig gennemgang af Blichers »Præludium«, indledningsdigtet til »Trækfuglene. Naturconcert« (1838) p. 161-174). I stedet for at give en indtrængende analyse af dette gribende digt - et af de mest gribende i dansk poesi - bruger han en stor del af pladsen (ca. 8 sider) til en undersøgelse af Blichers økonomi (jf. digtets »En stakkels gjældbunden Fange« strofe 5). Han omtaler Hr. Aakjær (p.167, 169 og 173). Det virker fuldstændigt latterligt. Hvorfor ikke Jeppe Aakjær eller digteren Jeppe Aakjær?

Hans Brix skriver: »Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk«, siger Digteren; man mærker

sig Ordet »væk«; det lyder saa selvfølgelig; »bort« vilde være Digterstil og formindske Tilforladeligheden. - Versene har noget jævnt og fredelig forklaret over sig, ligesom en indiansk Sommer: efter lange og mørke Tider et Skær af gyldenfarvet Lykke« (p. 165).

Det er en højst besynderlig kommentar. Hans Brix har digtet noget ind i digtet - noget som det overhovedet ikke giver hjemmel for. Her må være sket en kortslutning af en eller anden art. Lige efter skriver han at trækfuglen ser tilbage på den svundne sommer; den har været lidet lystelig: det har været storm og mørke dage og dens fjer er forrevne.

Er bedømmelse af *væk* nu også rigtig? Hans Brix glemmer at tilføje - og det er meget vigtigt - at ordet *væk* står i rimstilling: det rimer på *Træk*: »Thi ogsaa jeg er kun her paa Træk«¹.

»Ordbog over det danske sprog« (i det følgende ODS) skriver: »*væk er i modsætn.* til II, bort, II, borte *et udpræget talesprogsord, i mange tilfælde (især tidligere, jf. Levin, og VSO.) m. et præg af plathed, hvorfor ordet undgaas i højere talesprog og i skriftsproget; ordet findes ikke hos Moth. (uden for den ovf. 1. 34 nævnte forb.)², ej heller hos Holb. ell. i biblerne; sml. ogs. II, hen, henne)« XXVII, 706. Blicher citeres 708. Her med den vigtige tilføjelse: (~Træk).*

Wessels »Smeden og Bageren« citeres (707): »Den Bager græd gudsjammerlig, / Da man ham førte væk««. Chr. Winther »Hjortens Flugt« (smst.): »Storken, den kloge Fugl, / Forlængst var draget væk«.³ Poul Møllers »Studentersang II«: Munken med sin Pengesæk / Sig listed over Elben væk / Til Rom«.⁴ Jeppe Aakjær »Ved Rugskjellet«: »Annas nye Fingerbøl det trilled ogsaa væk« (RS 23).⁵ Et kendt sted i dansk lyrik savnes. Det er begyndelsesversene til Poul Møllers »Aprilsviser«: »Grøn er Vaarens Hæk, / Kaaben kastes væk«.⁶ Fra Chr. Winther »Til En« XXXIV citerer jeg: »Og Livets Roser, Melk og Druer / I Vismod ei du kaster væk«.⁷ Her har vi rimet *kjæk* ~*Væk*. ODS kunne have anført rimordene ligesom ved Blicher. Hos Wessel *Skræk*, Chr. Winther *Bæk*, Jeppe Aakjær *Skræk*.

Ordet *væk* er som skabt til rim. I citaterne har vi haft: *bæk, hæk, kæk, skræk, sæk* og *træk*. Hertil kan føjes eksempler som *dæk* og *læk*.

Hans Brix's kommentar er fra 1908, ODS om *væk* fra 1954. Mon ikke forholdet er et andet i 1983.

ODS anfører under II. :« *i dagl. tale foretrækkes i mange tilfælde væk; i jy. bruges alm. hen, ell. væk«* (II (1920), 1030). Første udgave af »Nudansk ordbog« (1953) gør ikke forskel på brugen af *bort* og *væk*. Kommentaren til brugen af *væk* kunne »Nudansk ordbog« ikke bruge!

Blicher har i »Sneppen« rimet *kort bort* (»Til den kjære Gjæst rejser atter bort«). »Svalen« har *kort bort* (»Men Soireen er atter kort, / Kommer endda først, naar han vil bort«).

På *bort* rimer bl.a. *hårdt* og *kort* (*adjektiv og substantiv*). Andre rim er f.eks. *fort*, *sort* (*substantiv*) og *tort*. Et dårligt rim er *sort* adjektiv ~ *bort*. Det er anvendt i et berømt digt, Chr. Winthers »Flyv Fugl, flyv over Furesøens Vove«. Første strofe har: »Nu kommer Natten saa sort« ~»Dagen den lister sig bort«.⁸ Chr. Winther tog det ikke altid så nøje med sine rim.⁹

Jeg tænker mig at Blicher havde begyndt sit digt med verset: »Sig nærmer Tiden, da jeg maa bort«. Her var flere gode rim-muligheder: *hårdt*, *kort* (*adjektiv*) og *sort* (*adjektiv* - dårligt rim). Hvad mon Brix så ville have skrevet i sin kommentar til »Præludium«.

Om Ludvig Holsteins digt »Solsort« (i »Mos og Muld« 1917) skriver jeg i min bog »Ludvig Holsteins kunst« (1956):¹⁰ »Det synes skrevet som et bevidst modstykke til Blichers »Præludium«. Dette gribende og mærkelige digt, hvor der sker den forskydning, at trækfuglen bliver til en fugl i bur - der er digteren selv - dristig forskydning som man ikke føler sig generet af¹⁰⁷. Strofeformen i de to digte er ens, blot med den forskel at Blicher har jambisk-ana-

pæstisk rytme. I Blichers uroligere rytme hører jeg som baskende vinger mod burets gitterværk. Blichers digt er et farvel til livet, så gribende som intet andet man kender, Holsteins er et goddag og et ja til livet« (p. 117).

Blicher har:¹¹ »Og sender stundom min Vemodsrøst/Med Længsel gennem mit Gitter« (strofe 6) og »Mig bæres for, som ret snart i Qvel/At Gitterværket vil briste« (sidste strofe).¹²

Noter

1. Citeres ODS XXIV (1948), 794.
2. Skal være l. 33. Her anføres talemåden »vek og borte det er eet« (med henvisning til Bording).
3. Indledningsversene til »Den vandrende Sanger«. Se f.eks. »Hjortens Flugt«. Udgiven af Dansk lærerforening, ved Oluf Friis. 2. opl. af 4. udg. (1965) p. 31.
4. Se f.eks. Poul Møller »Udvalgte Skrifter. I« (1895), ved Vilh. Andersen, p. 38.
5. Jeppe Aakjær har i digtet »Humlebo« (fra 1910): »Jeg skal nok gjenne Humlen væk (~læk). Se f.eks. »Rugens Sange«. 8. Udg. (1923) p. 185.
6. Citeres ODS under *kæk* VIII (1926), 1031, under *Kaabe* IX (1927), 1022 og under *kaste væk* X (1928), 84 (punkt 34: kaste væk. Eneste citat).
7. Se Chr. Winther »Poetiske Skrifter. I« (1927), ved Oluf Friis, p. 273.
8. Citeres ODS II (1920). 1030. Chr. Winther har i »Til Een. XXIV«: »O, lad ei svinde/Timen unyttet bort« (~Rødt og Sort, første strofe). og »Lad da ei svinde//Timen uændset bort' (~Rødt og Sort, sidste strofe). Se Chr. Winther »Poetiske Skrifter. I« p. 261 og 262. Chr. Winther har i »Flugten til Amerika«: »Nu flygter jeg bort til Amerika!« (strofe 7).
9. Jf. Ulla Albeck »Dansk Stilistik« 7. Udg. (1973): »Navnlig er Chr. Winther en skødesløs Rimer« (p. 149).
10. I »Festskrift udgivet af Københavns universitet i anledning af universitetets årsfest november 1956«.
11. Note 107 henviser til Hans Brix i »Fagre Ord« (se min bog p. 131).
12. Det undrer mig at Blichers landsmand Peter Skautrup, der har redigeret artiklerne *Gitter* og *Gitterværk* i ODS VI (1924). 970 f., ikke har citeret Blichers »Præludium«. - Blicher har »Vinterens Stemme« (~hjemme, strofe 1) (citeres ODS XXI (1943), 1132 under *Stemme*. Strofe 6 har Vemodsrøst ~Trøst); citeres ODS under *Vemod*-XXVI (1952), 1052. Chr. Winther har i »Flugten til Amerika« Glemme ~Stemme»Den moderligt myndige Stemme«, næstsidste strofe) og blide Røst ~Trøst (sidste strofe). Digternes valg af *røst* eller *stemme* i rimet lyrik er i høj grad betinget af rim-muligheder (jf. Blichers »Præludium«, ODS XXI (1943) har I. *Stemme* (1129 ff. (redigeret af Johs. Brøndum-Nielsen): »*laaneordet Stemme er nu (spec. i bet. 1) det alm. sprogs gængse og omfattende (ogs. saglige, neutrale) udtryk, hvorimod det hjemlige ord Røst har en mere litterær (højtidelig) karakter*. Under I. *Røst* XVIII (1936), 260 ff. (redigeret af Aage Hansen) anføres:« jf. *det i alm. spr. oftere (som I. led af ssg. udelukkende) brugte ord Stemme*«. - De her let gjorte iagttagelser (om *væk: bort, stemme: røst*) kan betragtes som elementer til den analyse af Blichers »Præludium« som Hans Brix altså ikke fik skrevet.

Harry Andersen